

SOCIAL MENTALITY AND RESEARCHER THINKERS JOURNAL

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed

ISSN: 2630-631X

Social Sciences Indexed

www.smartofjournal.com / editorsmartjournal@gmail.com

September 2018

Article Arrival Date: 13.07.2018 Published Date: 22.09.2018 Vol 4 / Issue 11 / pp:485-502

Amerika Birleşik Devletleri'nin Realizm ve İdealizm İkileminde Ortadoğu Politikası: Mısır ve Suriye Örnekleri

The Middle East Policy of the United States of America in the Dilemma of Realism and Idealism: Examples of Egypt and Syria

Doç. Dr. Zafer AKBAŞ

Düzce Üniversitesi Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü zaferakbas@duzce.edu.tr,
Düzce/Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Şahin ÇAYLI

Düzce Üniversitesi Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi sahincaayli@duzce.edu.tr,
Düzce/Türkiye

Dr. Melih DUMAN

melihduman1@gmail.com, İstanbul/Türkiye

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ABD'nin Ortadoğu politikalarında realist veya idealist değerleri, çıkarlarına göre tercih ettiğinin ortaya konulmasıdır. Bu bağlamda ABD'nin realist ve idealist değerlerinin neler olduğu açıklanmış ve bölgesel izdüşümleri örneklerle izah edilmiştir. ABD, Arap Baharı sürecinde halk hareketlerinde Körfez Bölgesi'nde realist, diğer bölgelerde ise idealist tutum sergilemiştir. Benzer şekilde Mursi dönemi Mısır'ında halk hareketlerini desteklerken; Sisi döneminde, iktidar yanlısı politikalar izlemiştir. Hatta demokrasi karşıtı bir tutum olarak, Mursi'ye yönelik Sisi askeri darbesini desteklemiştir. Bu tercihlerin temel nedeni ise ABD'nin çıkarlarının uyumuyla ilgilidir.

ABD, çıkarlarının gerektirdiği durumlarda; çok taraflılık, barış, işbirliği, demokrasi, özgürlükler, insan hakları, uzlaşma ve diplomasi gibi idealist araçları ya da tek taraflılık, çevreleme, güç kullanımı, ambargo gibi realist araçları kullanmaktadır. ABD, Ortadoğu'da da olmak üzere, idealist ve realist değerlerin çatıştığı durumlarda, her zaman pragmatist politika izleyerek realist tutum içinde olmuştur. ABD'nin Ortadoğu politikalarının; İsrail'in güvenliği, bölgesel ve küresel aktörlerin bölgesel politikalarına dair güç dengesi, enerji güvenliği, ekonomik çıkarlar ve terörle mücadele üzerine kurulduğu görülmüştür.

Çalışmada ABD'nin Ortadoğu politikaları Arap Baharı sonrası Suriye ve Mısır örnekleri üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. ABD'nin Mısır ve Suriye politikalarını incelemek üzere, Arap Baharı sürecindeki halk hareketleri ve iktidar mücadeleleri üzerine odaklanılmıştır. ABD'nin, Suriye ve Mısır'da realist tercihlerinin ağır bastığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: ABD, Realizm, İdealizm, Küresel Çıkar, Ortadoğu

ABSTRACT

The aim of this study is to show that the USA prefers realist or idealist values in the Middle East policies according to their interests. In this context, the realist and idealist values of the USA are explained and their regional projections are explained with examples. In the Arab Spring process, the USA has shown realist in the popular movements in the Gulf Region and an idealist attitude in the other regions. Similarly, the Morsi period supported popular movements in Egypt; During the Sisi period, pro-government policies followed. USA even supported the Sisi military coup against Morsi as an anti-democratic attitude. The main reason for these preferences is the harmony of USA interests.

Where the United States requires its interests; it uses idealist tools such as multilateralism, peace, cooperation, democracy, freedoms, human rights, reconciliation and diplomacy, or realistic tools such as unilateralism, containment, use of force, embargo. USA, including the Middle East, when idealist and realist values conflict, it has always been a realist attitude by following the pragmatist policy. USA Middle East policies were found to be built on Israel's security, balance of power on regional policies of regional and global actors, energy security, economic interests and counterterrorism.

In this study, the Middle East policies of the USA were analyzed through the examples of Syria and Egypt after the Arab Spring. To examine the USA policies of Egypt and Syria, It focused on the popular movements and power struggles in the Arab Spring process. It is concluded that the realist preferences of the USA in Syria and Egypt outweigh.

Key Words: USA, Realism, Idealism, Global Interest, Middle East

1. GİRİŞ

ABD'nin, ekonomik, siyasi, askeri, kültürel stratejileri, çıkarları doğrultusunda değişmektedir. ABD dış politikası en fazla çıkarı elde etmeye yönelik pragmatist eğilimlidir. ABD'yi dünyanın en büyük gücü yapan ve sürekli büyüyen temel faktör; ilkeler, politikalar değişse de ekonomik, ticari, siyasi ve askeri çıkarlarının değişmemesidir. Bu açıdan baktığımızda ABD dış politikalarını oluştururken çıkar durumuna göre bazen realizm gözlüğü ile bazen de idealizm gözlüğü ile bakmaktadır.

ABD'nin dış politikası Soğuk Savaş dönemi de dahil olmak üzere, realist ve idealist yaklaşımlar ile şekillenmiştir. Batı orijinli iki teori olan realizm ve İdealizm, uluslararası sistemin analizinde de kullanılan en temel iki teoridir. Realizm ve İdealizm teorileri değişen dünya ve gelen eleştirilerle birlikte değişime uğramıştır ve “Neo” versiyonları ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan krizlerin, uluslararası arenadaki kaosu daha da artırmasıyla birlikte ABD dış politikası ve izlediği stratejiler, teorilerdeki değişim ile birlikte yeni uygulamalarla devam etmiştir.

Bu çalışmada ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik dış politikalarını incelenirken, mevcut dış politikaları oluşumunda etkili olan dinamikler, küresel ve bölgesel çıkarlar, realizm ve idealizm ekseninde incelenmiştir. Böylelikle, ABD'nin karar vericilerinin davranışları ve devlet politikaları karşılaştırmalı bir perspektiften ele alınmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE; REALİZM VE İDEALİZM

2.1. Realizm

Realist teori, I. Dünya Savaşından sonra egemen olan idealist görüşün, II. Dünya Savaşı'nın çıkışını önleyememesi üzerine gelişen, birey ve devletlerin siyasi davranışlarının ve uluslararası politikanın anarşik yapısının nasıl düzenli bir yapıya dönüştürülebileceği tartışmasında, self determinasyon, ortaklaşa güvenlik, demokratikleşme, ortak hukuk yapılarının oluşturulması ve bireyin rasyonelliğini vurgulayan liberal bakış açısının eleştirisi ve alternatifi olarak ortaya çıkmıştır (Aydın, 2004: 34).

Realizme göre devletler dış politika tercihlerini kendi ekonomik, siyasi, askeri, kültürel alanlarındaki çıkarlarına göre yaparlar. Devletlerin çıkarları bazen toprak kazanma ya da başka devletlerin enerji kaynakları üzerine kuruluken, bazen de kendi ekonomik veya politik sistemini ihraç etmek şeklinde olabilmektedir. Devletler her duruma karşı ekonomik, siyasi, askeri, kültürel kapasitelerini hep artırmak zorundadırlar. Özellikle caydırıcı bir askeri güce sahip olmak diplomatik olan ya da olmayan her durumda devletlerin lehine bir durumdur (Yılmaz, 2008: 29).

Realizm, korku, kuşku, güvensizlik, saygınlık gibi nedenlerle devlet adamını savaşa zorlayabileceği gibi, bir ulusal çıkarın korunması ve gerçekleştirilmesi için gerekli ise savaşın yapılabileceğini savunmaktadır. Bir devlet veya ulusun kendini korumak için her türlü tedbiri alma hakkı veya kendini savunması noktası derinlemesine ele alınmaktadır. Bu derinlemesine savunma olgusu, devletlerin yayılcı ve sömürgeci amaçlar için güç kullanmasının önünü açmıştır. Bu açılardan bakıldığında, realizmin kuramsal algısının, emperyalist tutum ve politikalara zemin hazırladığı düşünülmektedir. Realistler, pragmatik bir bakış açısına sahip olduklarından, idealistler gibi, soyut nitelikli ahlaksal değerlerin politik araç olarak kullanılmasını benimsememişlerdir. Realizmin, genel teorik çerçevesiyle, ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrası ulaştığı küresel üstünlüğünün devamlılığını sağlamak için yürüttüğü emperyalist politikalara kuramsal destek sağladığı söylenmektedir (Çomak ve Sancaktar, 2013: 71).

Holsti'ye göre realizmin unsurlarından güç, bir ülkenin sahip oldukları olanak ve yetenekleri ödül, ceza, ikna ve zorlama gibi çeşitli stratejiler yoluyla kullanarak karşı tarafın davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda etkileme ve yönlendirme kapasitesidir (Özdemir, 2008: 116). Devletler doğası gereği sahip oldukları gücü, etkileme ve yönlendirme kapasitesini artırmak için politikalarını kurgularlar.

Kenneth Waltz ve John Mearsheimer gibi neorealistlere göre güvenlik ya da güvensizlik büyük oranda uluslararası sistemin yapısının sonucudur ve bu anarşik yapı büyük ölçüde süreklidir (Baylis,

2008: 72). Devletlerin bulunduğu ortam anarşik olduğundan, en önemli sorunun güvenlik sorunu olduğu varsayılmıştır. Devlet, toplum ve insan için güvenlik vazgeçilmezdir. Disiplin içindeki tartışmalarda özellikle küresel sorunların geleneksel ulusal güvenlik algılayışlarının kökten sarsıcı durumunun ortaya konması çerçevesinde güvenlik kavramının yeni açılımlara yol verebilecek işlevi bulunmaktadır (Ateş, 2009: 18). Bu bağlamda güvenlik politikalarının devletler nezdindeki önemi uluslararası sistemdeki önemini gittikçe artırmaktadır. Enerji, ekonomi, siyaset, küreselleşme, insan hakları, kamu yönetimi, uluslararası politika gibi bir çok alanda güvenliğin artan önceliği görülmektedir.

2.2 İdealizm

Uluslararası hukuk, insan hakları, demokrasi, ifade özgürlüğü, demokrasi, ekonominin serbestleşmesi, halkların kendi kaderini tayin edebilmesi, demokratik hükümet, ortak güvenlik, uluslararası organizasyonlar, idealizmin olmazsa olmazlarıdır. İdealizm'in altındaki bu kavramlara verilen önem, dünyada küreselleşmenin artması, dünya sorunlarının artması ve insan ihtiyaçlarının artması ile birlikte değişkenlik göstermektedir.

Liberal teroriye göre, devlet tarafsız bir hakem rolünde olduğu için, çıkar guruplarının ve bireylerin çıkarlarının uyumlaştırılması noktasında kamuoyu siyaset yapımı sürecine katılmaktadır. Bireyler tarafından oluşturulan ve sayıları giderek artan çıkar gurupları arasındaki rekabet ve çatışma, liberallere göre politika için çok olumlu ve vazgeçilmezdir (Arı, 2012: 366).

“İnsan hakları” kavramı idealistlerin bir diğer söylemlerinden ve anahtar kavramlarından. Her insanın eşit şartlara sahip olması ve hertürlü ayrımcılığa karşı çıkılması amaçlanmıştır. İdealistlere göre İnsanların düşüncelerini ve fikirlerini özgürce ifade edebilmesi çok önemlidir. Halkın oyuyla demokratik hükümetlerin başa geçmesi, insanların devletlerde ya da organizasyonlarda kendi istedikleri politikaların uygulanmasında söz sahibi olabilmesi, halkların kendi kaderini tayin edebilmesi güvenli bir barış ortamı sağlayacaktır. Demokrasinin yaygınlaşmasıyla ekonomilerin serbestleşmesi, ülkeler arasındaki bariyerlerin kaldırılarak ticaretin yaygınlaştırılması, karşılıklı ihtiyaçlarda göz önüne alınarak isteyeninin malını istediği yerde satması öngörülmüştür.

İdealizm, uluslararası örgütlerin, çatışma ve savaş ortamının engellenmesinde; barış ortamının sürekliliğinin sağlanmasında; ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanmasında önemli olduğunu vurgulamaktadır. Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, NATO, IMF gibi uluslararası örgütler ile uluslararası barış ve güvenliğin tesisine katkı yapılacağı savunulmakta ve bu örgütlerin etkinliklerinin artırılmasının önemi vurgulanmaktadır.

Neo-Liberal kuram, ABD'nin küresel politikaları ile uyumlu kuramsal bir çerçeve çizmiştir. Küreselleşmeyle birlikte artan karşılıklı bağımlılık ve uluslararası işbirliği ortamı, neo-liberal uluslararası ilişkiler kuramına hem şekil vemiş hemde gelişip güçlenmesi için uygun ortam hazırlamıştır. Neo-liberal kuramın ortaya sürdüğü işbirliği ve barışa dayalı devletler arası ilişkiler ile ABD ve ABD'nin şirketleri önemli oranda kazançlar elde etmişlerdir. ABD'nin kontrolünde gelişen işbirlikleri ve barışçıl ilişkiler, başka ülkelere yapılan yatırımların önünü açmış ve bu yatırımlardan doğan karların ABD'ye trasferi kolaylaşmıştır. Bu durum Batı Avrupalı devletler içinde geçerlidir. Liberalleşmeden en çok yararlananlar ABD, Batı Avrupa ve Batılı büyük şirketler olmuşlardır. ABD ve Batılı Avrupalı devletler, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşları kullanarak küresel gücünü korumakta ve kurumsallaştırmaktadır (Demir, 2012: 35).

3. ABD DIŞ POLİTİKASINDA REALİZM

3.1. ABD'nin Küresel Çıkarları Ve Güç Dengesi

19.yy'ın sonlarına doğru sanayisini hızlıca büyüten ABD, sürekli büyüyen Çokuluslu Şirketleri ile dünyada önemli bir güç haline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan en fazla karla çıkan ülke olmuş ve yavaş yavaş yalnızcılık politikalarını terkederek dünya sorunlarına müdahil olmaya başlamıştır. 1945 sonrası dönemde Truman kontrolündeki ABD, Japonya'ya atom bombası atarak İkinci Dünya

Savaşını bitirmiştir. Bu savaştan sonraki süreçte, Ortadoğu'da kurulan İsrail Devleti, en büyük destekçisi olan ABD'nin dış politika tercihlerinde öncelikli konumda olmuştur. 1948, 1956, 1967, 1973 yılında Araplar ile İsrail arasında yaşanan savaşlar bölgeyi ve dünyayı etkilemiştir. 1949 yılında ABD'nin başını çektiği NATO, 1955 yılında SSCB'nin başını çektiği Varşova Paktı kurulmuştur. Dünya iyice kutuplaşmaya gitmiş ve ABD 1950 yılında SSCB karşısında Kore Savaşı'na girmiştir. ABD'nin askeri kökenli olan Başkan Eisenhower döneminde çıkarlarını korumaya çalışmış, güç dengesi politikası yürütmüştür.

1969'da Nixon'un başa gelmesiyle, ABD dış politikalarında değişiklik olmuştur. Nixon'un dış politikadaki en büyük yardımcısı Henry Kissinger olmuştur. Rusya ve Çin gibi aktörlerle anlaşma yoluna gidilmiş ve güç dengelerini koruyacak adımlar atılmıştır. 1973'teki Yom Kippur Savaşı'nda ABD'nin İsrail'i desteklemesiyle uygulanan petrol ambargosu, ABD ekonomisini çok olumsuz etkilemiştir. Bu etkiyle beraber enerjinin güvenli bir şekilde çıkarılması ve taşınması ABD ulusal çıkarları için daha önemli bir duruma gelmiştir. 1977'de Carter'ın iktidara gelmesiyle dış politikada köklü değişiklikler yapan ABD, Carter'dan sonra iktidara gelen Ronald Reagan döneminde de bu değişen politikaları devam ettirmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte ABD, realist ve idealist dış politikalar üretmeye devam etmiştir.

ABD, Soğuk Savaş sonrası iyice güçlenmiş ve süper güç olmanın verdiği güven ile küresel siyasette etkili rol almaya başlamıştır. Ekonomisinin giderek güçlenmesiyle yeni pazarlara açılmış, dolar dünyada en çok kullanılan para birimi haline gelmiştir. Hedefi kendisinin girebileceği yeni pazarlar oluşturmak olan ABD, bunun için demokrasi ve özgürlük söylemlerini kullanarak, gerektiğinde güç kullanmaktan çekinmemiştir. Kendisinin ve müttefiklerinin çıkarlarının güvenliği gerektirdiğinde askeri güç kullanmayı taahhüt etmiştir.

3.2. ABD'nin Bölgesel Çıkarları ve Ortadoğu

3.2.1. Enerji Kaynakları

Enerji güvenliği ve sürdürülebilirliği ABD, AB, Rusya ve Çin gibi aktörlerin politikalarının tam merkezinde yer almaktadır. Ortadoğu, zengin enerji kaynaklarının bulunmasıyla, 20. yüzyıldan itibaren bölgenin enerji kaynaklarına bağımlı tüm ulusların, ekonomi politikalarını ve güvenliklerini etkileyen bir bölge haline gelmiştir. ABD'nin Ortadoğu'ya ilgisi, I. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde, petrolün temel enerji kaynağı olarak kullanılmaya başlaması ile artmıştır. ABD'nin politikası, "zengin petrol kaynaklarına serbestçe erişim ve söz sahibi olmaya" odaklanmıştır (Akbaş, 2011: 2). Ortadoğu bu bağlamda anahtar enerji bölgelerinden birisi haline gelmiştir. Enerjiyi ulusal güvenliği için önceleyen bir ABD, Ortadoğuda şiddet kullanmak ve kullandırmaktan geri durmamıştır.

Suudi Arabistan ile ilişkileri üst düzeyde olan ABD burada ki petrolden üst düzeyde yararlanmaktadır. 2003 Irak müdahalesinden sonra Irak'taki hâkimiyeti ile birlikte bu ülkedeki enerji kaynaklarının kontrolü kendisine geçmiştir. Yıllardır İran üzerinde yaptığı baskılar ABD'ye bu ülkedeki enerjinin kontrolü noktasında bir fayda sağlamamıştır. ABD, Bölgenin enerji güvenliği ve enerjinin güvenli şekilde taşınması için askeri, siyasi ve ekonomik olarak gücünü kullanmaktadır.

3.2.2. İsrail'in Güvenliği

İsrail kuruluşunu ilan ettiği 1948'den günümüze, komşularıyla kavgalı ve sürekli bir çatışma halindedir. ABD, özellikle 1960'lardan sonra İsrail'in en büyük destekçisi olmuştur. İsrail'in güvenliği, ABD yönetiminin bölgedeki en temel hedeflerinden birisidir. ABD ve İsrail'in bölgeye yönelik politikaları uyusmaktadır. ABD, bölge ülkeleri ile yaptığı savaşlarda tüm gücüyle İsrail'in yanında yer almıştır. İsrail 1967'de yapılan Altı Gün Savaşında; Mısır, Ürdün ve Suriye ile savaşmış ve topraklarını dört katına kadar çıkarmıştır. Irak, Suudi Arabistan, Sudan, Tunus, Fas ve Cezayir, İsrail'in karşısında yer alırken ABD, İsrail'in yanında yer almıştır. Uluslararası arenada İran'a yapılan baskı ve yaptırımların en büyük nedeni İsrail'in güvenliğidir. Irak ve Afganistan'ın işgali, Mısır'da darbe ile başa gelen "Abdül Fettah es-Sisi" yönetimine verilen destek, İsrail'in güvenliği noktasında

çok önemli politikalarlardır. Suriye iç savaşında Amerika'nın oynadığı rol, İsrail'in bölge politikalarının başarısı için stratejik öneme sahiptir.

Carter, Reagan, Baba Bush, Clinton, Oğul Bush, Obama ve Trump dönemlerinde ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikalarında, İsrail'in güvenliği öncelikli hedeflerdendir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde, ABD'nin tutumu nedeniyle İsrail aleyhine bir karar çıkarılması mümkün olmamaktadır. Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyan ABD, tüm dünyanın da bu kararı tanıması için Birleşmiş Milletler'den karar çıkarmaya çalışmış ama bu noktada başarısız olmuştur. Bununla beraber Trump, ABD Büyükelçiliğini uluslararası hukuka aykırı bir şekilde Kudüs'e taşıma kararı almış ve açmıştır. ABD, İsrail'e siyasi ve askeri destek verme yanında ekonomik yardım da yapmaktadır. ABD'nin Ortadoğu'da en büyük ekonomik ve askeri yardım yaptığı ülke İsrail'dir ve en stratejik müttefiki de İsrail'dir.

3.2.3. Ekonomik Çıkarlar

Doğal kaynakları Ortadoğu'yu büyük devletler için cazip kılmaktadır. Enerjiye olan bağımlılığı ABD'yi bölge kaynaklarına bağımlı kılmaktadır. Bölgede Amerikan kaynaklı yatırım yapan çok uluslu şirketler bulunmaktadır. Exxon Corporation, Bank of America, IBM, Pepsi Cola International, American International Group, Amoco, General Electric, Ford Motor Company, Rand Financial Services, 3M, ABB, The AES Corporation gibi birçok uluslararası Amerikan şirketi Ortadoğu ülkelerinde faaliyet göstermektedir.

Bununla birlikte ABD, sahip olduğu demokrasi, insan hakları, özgürlük gibi değerleri ihraç ederek bölgeyi değiştirmek istemekte; bölgeyi Batıya entegre bir yapıya dönüştürmek istemektedir. ABD, bölgede serbest piyasa ekonomileri oluşturarak Batıyla entegrasyon sağlamaya çalışmaktadır.

Savaşların ve çatışmaların eksik olmadığı Ortadoğu, silah pazarı olarak da dünyada önemli bir yere sahiptir. Bölgede kendi güvenliğini sağlamak isteyen devletler önemli silah alımları yapmaktadırlar. Petrol zengini ülkeler elde ettikleri gelirlerin büyük bölümlerini savunma harcamalarına aktarmaktadırlar. ABD silah sanayi bölgeye yüklü miktarlarda silah satarak ekonomisine katkı sağlamaktadır. Mısır ordusuna yardım eden ABD, Suudi Arabistan'ın da en büyük silah sağlayıcısıdır. ABD, Ortadoğu'ya ve spesifik olarak Basra Körfezi'ne satılan silahlarda temel tedarikçi konumundadır. Örneğin 2005-2009 döneminde Katar'ın aldığı silahların yüzde 98'i, Kuveyt'in yüzde 91'i, Umman'ın yüzde 79'u ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin yüzde 60'ı ABD tarafından satılmıştır. Washington yönetimi, 2010 Ekiminde Suudi Arabistan ile dünya silah satış anlaşması rekoru olarak adlandırılan 60 milyar doların üzerinde bir silah satış anlaşması imzalamıştır (Pirinççi, 2014: 19).

3.2.4. Terörle Mücadele

ABD realist dış politika anlayışından aldığı güçle özellikle soğuk savaş sonrası dönemde Ortadoğu ve Körfez ülkelerinde her olayda kendini doğal müdahil aktör hissetmiş ve yeri geldiğinde bölgede çıkarlarıyla ters düşen ülkelere askeri, siyasi ve ekonomik yaptırımlar uygulamıştır. 11 Eylül, ABD'nin ve Dünya'nın terörle mücadele kavramını değiştirmiştir. Terör Dünya devletlerince yeniden tanımlanmıştır. ABD terörle mücadelede aktif bir rol üstlenmiştir. Geline aşamada farklı isimler altında, DAESH ve El Kaide gibi, birçok terör örgütü ile mücadele yürütmektedir. Bu mücadele de en etkin yöntem olarak bölge ülkeleri ile askeri, ekonomik ve siyasi konularda ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

11 Eylül sonrası dünyada en çok probleme neden olan politikalardan biriside, terör kapsamına alınan ve yaptırım uygulanan örgütlerin her devlet tarafından aynı konumda tanımlanmamasıdır. Buda uluslararası güvenliğin sağlanmasında tehdit oluşturmaktadır. Örneğin HAMAS, ABD tarafından terör örgütleri listesinde yer alırken, Rusya için bu kapsamda değerlendirilmemektedir. Bu durum uluslararası arenada çatışmayı artırmaktadır.

3.3. ABD Realizminin Araçları

3.3.1. Askeri Güç ve Müdahaleler

2005 verilerine göre, dünya genelinde ABD'nin askeri personeli, anavatandaki personel de dahil olmak üzere 1.840.062'dir. Bu askeri personel, Savunma Bakanlığı'nın 473.306 sivil çalışanı ve 203.328 yerel işçisi ile desteklenmektedir. Pentagon'un deniz aşırı üslerle ilgili olarak da 32.327 kışla, hangar hastane ve diğer yapıları mevcuttur (Aydıntan, 2007: 92).

ABD'nin, Afganistan, Bahreyn, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Türkiye'de askeri üsleri bulunmaktadır. Askeri üssü bulunduğu bu ülkelerin orduları ile de sıkı bir askeri ilişki içerisinde. Bölgedeki askeri müdahaleleri ve operasyonları bu üsler vesilesiyle rahatlıkla yapabilmektedirler.

ABD askeri güç olarak dünyanın en güçlü ülkelerinden biridir. Ekonomisinde silah sanayi önemli yer tuttuğu gibi askeri harcamaları da ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. ABD gücünü, çıkarını, güvenliğini korumak için silah kullanmaktan çekinmemektedir. 11 Eylül de yapılan terör saldırısı sonrası, Afganistan'a askeri müdahalede bulunmuştur. Bununla birlikte, dünya petrol rezervlerinin önemli bir kısmının bulunduğu Irak'a da silahlı müdahale de bulunmaktan çekinmemiştir. Özellikle Ortadoğu da birçok ülkeyle askeri ilişkisi ekonomik ve siyasi ilişkisinin önündedir. Bu ülkelerle askeriye üzerinden iletişimini sağlamlaştırmaktadır. Askerin çok etkin olduğu bu toplumlarda, ülkeleri askeri unsurlar üzerinden yönlendirmek daha kolay olmaktadır.

3.3.2. Ekonomik Unsurlar

3.3.2.1. Ambargo

Tarihsel süreç içerisinde, devletlerin ve uluslararası örgütlerin en çok başvurdukları yaptırımın ambargo olduğu görülmüştür. Devleti güçlü kılan en önemli unsurlardan olan ihracat ve ithalatın kontrol altına alınması, yaptırıma maruz kalan ülkeyi ekonomik ve siyasi bakımdan oldukça zor durumda bırakması, bu yolu seçmenin en önemli sebebidir (Karabulut, 2007: 25).

ABD'nin dış politikada uyguladığı önemli araçlardan birisi de ambargodur. ABD'nin Dünya'da siyasi, askeri ve ekonomik olarak güçlü olması, uyguladığı ambargoları da güçlü kılmaktadır. Süper güç karşısında diğer devletler de ABD'yi takip etmek zorunda kalmaktadırlar. ABD ambargoyu bazen askeri alanda yapabilmekte, bazen siyasi ve ekonomik alanlarda uygulamaktadır. ABD'nin ambargo uyguladığı ülkelerden bazıları Afganistan, Beyaz Rusya, Burma, Çin, Küba, Irak, Kırgızistan, Libya ve Suriye gibi ülkelerdir (US Department of State, 2018). Bu ambargolardan bazıları kısmen başarılı olurken, Küba ambargosu gibi bazı ambargolar ise pekte başarılı olmadığı görülmüştür. ABD ambargonun yanında güçlü ekonomisini ve güçlü para biriminin dünya tarafından kullanılmasını da bir ekonomik silah olarak kullanmaktan çekinmemektedir.

3.3.2.2. Abluka

Düşman topraklarına girişi veya çıkışı engellemeye yönelik eylem olarak tanımlanan abluka genellikle kara ve deniz abluhası olarak yaygınsa da buna hava yolu da dâhildir. Abluka genellikle bir savaş hali söz konusu olduğunda düşman kuvvetleri veya sivil halkı her türlü yiyecek ve içecekten mahrum etmek için kullanılır. Abluka aynı zamanda savaş eylemlerinin ortaya çıkmadığı zamanlarda da uygulanabilir ve yasa dışı bir eylemin işlenmesi karşılığında bir misilleme teşkil eder. Örneğin; savaş dönemi abluhasında tarafsızlara, peşin uyarıda bulunulmalı ve icbar edilecek koşulların hangisine uyacaklarına dair makul bir zaman verilmelidir. Barışçıl ablukalar da bugün için genellikle misillemelerin bir parçası olarak görülür ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından tesis edilebilir (Evans ve Newnham, 2007: 9). ABD'nin 1962'de Küba Krizi ve 1972'de Kuzey Vietnam'da uyguladığı ablukalar örnek olarak verilebilir.

3.3.2.3. Finansal Yaptırım

1970'li yıllardan sonra, ekonomik yaptırımların etkinliği üzerine yapılan araştırmalarda, yaptırımları etkileyen iki ana unsura dikkat çekilmiştir. Birincisi, yaptırımı uygulayan ülke diğeri ile yaptırım uygulanan ülkenin ekonomik yapılarıdır. İkincisi ise, yaptırımların süresidir. Yaptırım uygulanan ülkenin ekonomisi, yaptırım yapan ülkeye bağlı olma oranına ve yaptırımın süresine göre yaptırımın sonuçlarını hissetmektedir. Ancak ekonomik yaptırımların siyasi kararlar üzerindeki etkisi değişiklikler göstermektedir. ABD'nin İran'a uyguladığı yaptırımlar, tek başına İran üzerinde çok fazla etki göstermemiştir (Uzun, 2013: 66). ABD, farklı zamanlarda kendi istediğini alabilmek için ekonomik yaptırımları bir araç olarak kullanmaktadır. Bunun yakın zamandaki örnekleri Suriye, Irak ve İran da görülmüştür.

4. ABD DIŞ POLİTİKASINDA İDEALİZM VE ARAÇLARI

4.1. ABD İdealizmi

ABD, dünyada bireysel ve uluslararası alanda; özgürlüklerin gelişmesi ve güçlenmesi bakımından en önemli aktörlerdendir. Ayrıca ABD, insan hakları, hukukun üstünlüğü, demokrasi, barışın korunması ve geliştirilmesi, çok taraflılık, uluslararası işbirliği, barışın korunması, uluslararası örgütlerin uluslararası alanda meşruiyetinin ve etkinliğinin sağlanması gibi idealist değerleri de koruyan ve geliştiren en önemli aktörlerden biridir.

4.1.1. Liberal Demokrasi (Özgürlük)

Özgürlük söylemini sıkça kullanan ABD, ülkesinin sahip olduğu özgürlük, demokrasi gibi araçları diğer ülkelere yaymak istemektedir. Kendi ülkesindeki zenginlik ile birlikte diğer ülke halklarının da bu zenginliği elde etmesi yönünde söylem kullanarak, o halkların düşünce yapısında kendi sistemini oturtmaya çalışmaktadır. Halkları etkileyerek, hem kendi mallarını satabilmekte hem de bu ülkelerde ki yönetime karışabilmektedir. Her yıl ülke ülke özgürlük raporları, demokrasi raporları yayınlayan ABD; bu ülkelerin turizmini, üretimini, tüketimini, sahip olduğu sektörleri olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Liberal demokrasinin söylem ve eylem olarak yaygınlaşması ile birlikte Küreselleşmenin ve Kapitalizmin eş zamanlı olarak hız kazandığı gözlemlenmektedir.

4.1.2. İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü

ABD, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi insani kavramlar ile diğer ülkeler üzerinde baskı kurmaktadır. Uluslararası örgütler vesilesiyle bu baskıyı artırmaktadır. Herhangi bir ülkedeki halka karşı kötü muameleyi çıkarına ise görmemekte, ya da çıkarına dönüştürmek için müdahale edebilmektedir. Örneğin basın özgürlüğü üzerinden yayımlanan bir rapor ile o ülkede basın özgürlüğünün çok kötü olduğu üzerinden yayılan algıyla birlikte, basın üzerinden halkın algısı yönlendirilerek hükümete baskı yapılabilmektedir. ABD'nin yayınladığı teröre destek veren ülkeler gurubuna giren ülkelere çeşitli yaptırımlar uygulanabilmektedir. Bu yaptırımlar ekonomik, siyasi veya askeri olabilmektedir. Uluslararası sistemden soyutlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalan devletler taviz yoluna gidebilmektedirler.

4.2. ABD İdealizminin Araçları

4.2.1. Uluslararası Örgütler

ABD'nin kurduğu veya katıldığı uluslararası örgütlere baktığımızda, dünyada ekonomi, siyasi ve askeri olarak etkin olan çoğu kuruluşta önemli etkisi vardır. Uluslararası Çalışma Örgütü, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası, Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü, Birleşmiş Milletler, UNESCO, Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Denizcilik Örgütü, Dünya Meteoroloji Örgütü, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, Uluslararası Atom Enerjisi gibi uluslararası örgütler ile ABD tüm dünyada en fazla söz söyleyen ülkelerden biri konumundadır. Soğuk savaş sonrası bu uluslararası örgütlerle dünyada etkinliğini iyice artırsa da son yıllarda yaşanan gelişmeler ile birlikte

yaşanan güç kayması, ABD'nin içine alınmadığı Şangay İşbirliği Örgütü, BRICS gibi uluslararası çok etkili örgütler ortaya çıkmıştır.

Bir diğer boyutu ile baktığımızda ABD, uluslararası örgütler vesilesiyle dünyada yaşanan bütün sorunlara müdahil olmuştur. Filistin sorunu, Keşmir sorunu, Kongo Krizi, Somali Operasyonu, Darfur Krizi, Endonezya ve Kamboçya sorunları, Vietnam ve Doğu Timor sorunları, Afganistan sorunu, Irak ve Kuveyt Krizi gibi sorunlarda ABD hep kendi çıkarları doğrultusunda, Birleşmiş Milletler veya diğer uluslararası örgütler vesilesiyle taraf ülke olmuştur.

ABD kurucusu olduğu uluslararası örgütler aracılığıyla güç kullanmadan çıkarı doğrultusunda istediği ülkeyi cezalandırabilmektedir. Örneğin; Birleşmiş Milletlerin kurucu üyesi olan ABD, müttefiki İsrail hakkında çıkarılmak istenen olumsuz kararı veto ederek Filistin halkını cezalandırabilmektedir. Irak müdahalesinde olduğu gibi, Birleşmiş Milletlerin kararını göz ardı ederek tek başına Irak'a, dünya devletlerinin izni olmaksızın müdahalede bulunabilmektedir.

ABD, NATO üyesi 28 ülke ile ortak belirlenen düşmana karşı birlikte hareket edebilmektedir. Bununla birlikte, küresel ekonomik örgütlerle ekonomisi zayıf ülkelere müdahale edilebilmekte veya duruma göre, ekonomik yaptırım uygulanabilmektedir. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı gibi Uluslararası Ekonomik örgütler ile dünya ülkeleri üzerinde baskı kurulmakta, çıkarlar doğrultusunda politikalar izlenmektedir.

4.2.2. Uluslararası Hukuk

Devletlerarasındaki ilişkileri düzenleyen uluslararası hukukta zaman zaman araç sallaştırılmaktadır. Uluslararası Hukuk kapsamında savaş ve barış hukuku, uluslararası suyollarının kullanımı, diplomatik ilişkiler, nükleer enerji, iletişim, uluslararası ticaret, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, ekonomi ve finans, göç gibi konular yer almaktadır.

ABD'nin Soğuk Savaş döneminde gerçekleştirdiği müdahaleler ile Soğuk Savaş sonrası gerçekleştirdiği müdahaleler arasında farklar vardır. Bu farklar içerisinde en belirgin olanı müdahalelerin dayandığı hukuki temeldir. Soğuk Savaş döneminde ABD "meşru hükümetin müdahale çağrısı", "kendi vatandaşlarını koruma" ya da "meşru müdafaa" gibi gerekçeler sunarken, Soğuk Savaş sonrası "insani müdahale", "teröre karşı savaş" gibi uluslararası hukukun yazılı kaynaklarına henüz girmemiş ve doktrinde çok tartışmalı olan gerekçeler ortaya sunmaktadır (Batur, 2011: 119). Uluslararası Hukuka giren terimlerinin birçoğunun belirleyicisi olan devlet ABD'dir. Bununla birlikte söylenebilir ki Afganistan ve Irak müdahalelerinde ABD'nin uluslararası hukuka uygun hareket etmediği görülmektedir.

4.2.3. Silahların Kontrolü

Uluslararası Hukuk kapsamında, dünyada birçok devletin bir araya gelip imzaladığı, silahsızlanma anlaşmaları bulunmaktadır. Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması, Stratejik Silahların İndirimi Antlaşması ya da iki devlet arası imzalanan karşılıklı silahlanmayı azaltmaya yönelik anlaşmalar bulunmaktadır. Kendisi dünyanın en büyük silah ihracatçısı olan ABD, silahların sınırlandırılması noktasında Soğuk Savaş döneminde SSCB ile anlaşmalar imzalamıştır. ABD, İran'ın Nükleer programına güvenlik nedeniyle karşı çıkarken İsrail'in nükleer çalışmalarına ya da sahip olduğu nükleer silahlara herhangi bir tepki vermemektedir. ABD'nin silahların kontrolü vesilesiyle yıllardır İran üzerine kurduğu baskı; Rusya ve Çin'in İran'a desteğiyle birlikte beklenen başarının çok uzağında görünmektedir. Politikalara bakıldığında İsrail ve İran'a yönelik tutumları idealist gerekçelerden hareketle yola çıkılmakla beraber, çıkar öncelikli realist tercihlerle ayrışabilmektedir.

4.2.4. Uluslararası İşbirliği

Realizmin devletlerin temelde işbirliği yapmayacağı söyleminin karşısında yer alan idealizme göre karşılıklı işbirliği devletlerin çıkarınadır. ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisinde, uluslararası

işbirliğine vurgu yapılmaktadır. ABD, üyesi olduğu Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, NATO gibi uluslararası örgütlerle birlikte, bütün dünya ile işbirliği içerisinde. Bununla birlikte hangi çıkarı varsa ona göre devletler ile işbirliğine gitmektedir. İşbirliğinin temelini ekonomik, siyasi, askeri çıkarlar ile birlikte güvenlik, yeni fırsatlar meydana getirme gibi unsurlar oluşturmaktadır.

5. ABD’NİN ORTADOĞU’YA YÖNELİK SÖYLEM VE POLİTİKALARI

5.1. Obama Yaklaşımı

5.1.1. Yumuşak Güç ve Stratejik Sabır

ABD Başkanı Barack Obama'nın gerek seçim kampanyası sırasında, gerekse seçildikten sonra verdiği demeçlerde, dünyanın Bush iktidarı süresince unutmış olduğu "yumuşak güç" kavramını yeniden gündeme taşımıştır. Obama'nın yumuşak gücü kullanarak atacağı her adım ABD'nin sarsılan imajını düzeltmekte stratejik bir öneme sahiptir. Nitekim Obama'nın ilk röportajını Suudi kanalı olan El-Arabiya'ya vermesi, ABD'nin İslam dünyasının bir düşmanı olmadığını vurgulaması, Filistin-İsrail sorununun çözümünde iki tarafı da dinleyeceğinin altını çizmesi ve işbirliğinden bahsetmesi yumuşak gücü devreye sokmasının birer göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Obama'nın başkanlık yıllarındaki, dış politika ve güvenlik yaklaşımını temellendiren "stratejik sabır" ve "akıllı milli güvenlik stratejisi" anlamı; Irak ve Afganistan'daki kötü tecrübenin etkisiyle yeni bir batağa saplanmak istemeyen Obama yönetiminin, Suriye politikasına yönelik eleştirilere de bekleyip görerek ve diplomasiyi işaret ederek dolaylı bir cevap vermektedir. "Stratejik sabır" yaklaşımının arka planında; ABD'nin dünyadaki çatışma alanlarında sorumluluk almasının artan maliyetiyle birlikte, ABD'nin yeniden iç güvenliğe odaklanması ve sorumluluğun maliyetini diğer aktörlerle paylaşmak istemesi vardır (Duran, 2015).

ABD, Suriye konusunda başından beri diğer Ortadoğu ülkelerinde sergilediği düşük profilli yaklaşımı sergilemektedir. Obama, daha seçilmeden önce bir Arap ülkesi olan Irak'ın sözde demokratikleşmesi için gerçekleştirilen ABD işgaline karşı çıkmıştır ve dış politikasını da Rusya, Çin ve İran dâhil tüm ülkelerle ilişkilerin yeniden düzenlenmesi üzerine oturtmuştur. ABD halkının kendisine yönelik desteğinin de savaştı değil, barışçı yöntemleri savunmasına bağlayan Obama, dış politikada zor kullanmayı gerektirecek seçeneklerden özenle kaçınmaktadır. Dış politikada Obama doktrini olarak kullanılmaya başlayan ABD'nin yaklaşımı, ABD'nin dünyanın farklı bölgelerindeki insan hakları ihlalleri karşısında duyarlı olmasını, ancak doğrudan askeri güç kullanımı konusunda ise aşırı ihtiyatlı olmasını içermektedir. Bush dönemindeki Neo-Con siyasi elitin tek yönlü askeri güç kullanma konusundaki aşırı istekliliğinin, ABD'nin küresel imajına ve güvenilirliğine yönelik olumsuz sonuçlarına bir tepki olarak gelişen yeni ABD'nin yaklaşımı, kendisini en çok Arap Baharı sürecinde hissettirmiştir (Akgün, 2012: 10).

5.1.2. Obama'nın Ortadoğu Politikaları

Obama yönetimi dış politikada çok taraflılığa önem vereceğini duyurmuştur. Bush dönemine göre tek taraflı politikalarından, özellikle askeri müdahalelerde uzak durmuştur. Ortadoğu'ya yönelik politikalarında da işbirliğini, ticari ve siyasi ilişkileri ön plana çıkarmıştır. Bu açıdan bakıldığında Suriye'de yaşananların özel önemi vardır.

İzlediği politikaları etkili sonuçlar doğurmayan ve pek çok kesimden eleştiriler alan Washington'un neden Suriye'ye karşı askeri müdahale seçeneğine başvurmayı tercih etmediği sorusu akla gelmektedir. Öncelikle, halkın kendi içinde bölünmesine rağmen Kaddafi'ye muhalif kesimin silahlı güce sahip olduğu ve ülkenin belli bir bölümünü kontrol ettiği Libya'nın aksine, Suriye'de muhalifler yeterince organize olamamışlardır. Rejim Yönetimine karşı, yeterli desteğe sahip bulunmayan muhalifler, kontrol sahibi oldukları ve direnişi örgütleyecekleri yeterli alanı bulmakta zorlanmışlardır (Achcar, 2011).

Bu askeri operasyonun, yerel destekten mahrum olması anlamına gelmektedir. Topraklarının bir kısmı İsrail işgali altında bulunduğu için her an savaşa hazırlıklı olma ihtiyacı nedeniyle düzenli bir

orduya sahip olan Suriye ordusunun savunma kapasitesinin, Libya'dan daha güçlü olmasından dolayı, bu ülkeye karşı düzenlenecek olan askeri operasyon daha zor olacaktır (Alwis, 2011). Suriye'nin en yakın komşularından İran askeri operasyona karşıdır. Esad yönetiminin devrilmesi ve Sünni bir yönetimin iş başına gelmesi halinde bölgede yalnızlaşacak olan İran, kuşkusuz böyle bir olasılığın gerçekleşmesini engellemek için, açıktan Esad yönetiminin arkasında olduğunu ilan etmekten kaçınmayarak, destek vermiştir. Bir diğer önemli nokta da Suriye'nin elinde bulunan kimyasalların veya ortaya çıkan çatışmada İsrail'in güvenliğinin sıkıntıya düşmesi müdahaleyi engellemektedir.

5.2. Donald Trump'ın Ortadoğu Politikaları

ABD Başkanı Donald Trump, İran ile imzalanan nükleer anlaşmadan ABD'nin imzasını geri çekmiştir. Nükleer anlaşmada imzası bulunan Çin, Rusya, Fransa, İngiltere, Almanya bu duruma tepki göstermişlerdir. İmza sonrası, Avrupalı devletler ile İran arasındaki milyarlarca dolarlık ticari işbirliği anlaşmaları tehlikeye girmiştir. Bu anlaşmazlık, Trump ile Avrupalılar arasında ortaya çıkan uyumsuzlıklardan bir tanesidir. İran'ı hedef yapan politikaları öne çıkaran Trump yönetimi, Suudi Arabistan ve Mısır ile ilişkilerini daha da güçlendirecek adımlar atmıştır. ABD, Suudi Arabistan ile savunma sanayinde ilişkilerini daha da geliştirirken, Mısır'a her sene yaptığı dış yardıma devam etmektedir.

İthal ettiği ürünlere gümrük vergisini yükselten Trump yönetimi, bu kararıyla Çin, Türkiye, Almanya, Fransa, İtalya, Kanada gibi bir çok ülkenin ekonominin olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. ABD yönetiminin korumacı politikaları, dünya ekonomik sistemini olumsuz etkilediği gibi, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kurumlara olan güveni de sarsmaktadır. Trump yönetiminin Doları da, bir ekonomik silah gibi kullanması sonrasında ise Rusya, İran ve Türkiye gibi ülkelerin ticareti kendi para birimleri ile gerçekleştirmeye çalıştıkları görülmektedir.

Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak onaylaması ve Amerikan büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararı başta Ortadoğu olmak üzere tüm dünyada tepkilere neden olmuştur. BM'de yapılan Trump'ın Kudüs kararının iptali için yapılan oylamaya katılan 172 üyeden sadece 9 üye hayır oyu kullanmıştır. Bu oylama ABD'nin bu kararına dünyanın katılmadığı anlamına gelmektedir. Trump'ın bu kararı ABD'yi uluslararası arenada yalnızlaştırdığı gibi, Ortadoğu bölgesini de daha çok istikrarsızlığa itmiştir.

Seçimlerde vaat ettiklerini gerçekleştirmek için hareket eden Trump, bu bağlamda Meksika sınırına duvar çekilmesi ve 7 Müslüman ülkenin vatandaşlarına (Irak, İran, Libya, Sudan, Somali, Suriye, Yemen) getirdiği vize yasağı dünyanın tepkisini çekmiştir (Elbir, 2017). Amerikan iç siyasetinde ve dünyada eleştirilen bu karar, ırkçılığı artıracığı eleştirilerini beraberinde getirmiştir.

Trump'ın önce Amerika politikası diğer ülkeler ile olan iş birliği politikalarını olumsuz etkilemektedir. Amerika da üretime öncelik veren ve diğer ülkeler ile olan ticarete korumacı politikalar üreten ABD, Dünya Ticaret Örgütü kurallarına göre hareket etmeyip, uluslararası ticarete zarar vermektedir.

Trump'ın NATO hakkındaki görüşleri, Avrupalı müttefiklerini endişelendirmektedir. Avrupalılar Trump'ın ABD'yi NATO'dan çekebileceği ihtimalini de düşünüp kendilerinin yedek planlarını hazırlamaktadırlar.

Trump yönetiminin Suriye iç savaşındaki tutarsız politikaları, Suriye'de ve bölgede istikrarsızlığı artırmaktadır. Suriye'nin Kuzeyindeki politikalar Türkiye ile ilişkileri zayıflatırken; Suriye geneli politikalar ise Rusya, İran ve Çin ile ABD yönetimini bir kez daha karşı karşıya getirmektedir.

5.3. Askeri Politikaları

Soğuk savaş sonrası tek kutuplu dünyanın oluşmasıyla birlikte, ABD'nin askeri işbirliği anlaşması imzaladığı ülke sayısında artış olmuştur. Dünyanın birçok yerinde askeri üssü bulunan ABD, çıkarları doğrultusunda yeri geldiğinde askeri güç kullanmaktan kaçınmamaktadır. Ortadoğu örneğinde

olduğu gibi ülkelerin askeri bürokrasileri ile arası çok iyi olan ABD, bu vesileyle hem daha fazla silah satışı yapabilmekte, hem de siyasal alan üzerinde kontrol sağlamaktadır.

11 Eylül de yaşanan terörist olay sonrasında, güvenlik noktasında daha da hassaslaşan ABD, terör ve terörist kavramını yeniden tanımlamıştır. Mevcut ya da muhtemel tehditlerin ortadan kaldırılması ulusal güvenlik stratejisinde tanımlanmıştır. Afganistan ve Irak'a yapılan müdahaleler ve yüksek savunma harcamalarının ABD ekonomisine maliyeti oldukça yüksek olmuştur. ABD'nin sahip olduğu, dünyanın en büyük silahlı gücünün modernizasyonu ve bakımı savunma maliyetlerini yükseltmektedir.

5.4. Enerji Politikaları

ABD'nin enerji güvenliği stratejisinde Ortadoğu'da yer alan ve dünyanın en büyük petrol rezervine sahip Suudi Arabistan, İran ve Irak çok önemli bir yere sahiptir. Suudi Arabistan ve Irak'ı kontrol altında tutan ABD, bu sebeple İran'ı da baskı altında tutmaktadır. İran'da ki halk hareketlerini desteklemiş, insan hakları, uluslararası adalet, demokrasi gibi idealist yaklaşımın araçları ile İran'a baskı uygulamıştır. Birleşmiş Milletler, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu gibi uluslararası kuruluşlarla baskı yapmıştır.

ABD'nin Ortadoğu politikalarının, ekonomik, siyasi ve güvenlik olarak üç boyutu olmakla birlikte bu politikaların merkezinde çıkar bulunmaktadır. Birçok Ortadoğu ülkesi ekonomi olarak doğrudan ya da dolaylı olarak ABD'ye bağlıdır. Bölgede en çok ABD'nin yardımını alan ülke İsrail, sonra ise Mısır gelmektedir. Ürdün'ün ekonomisi de ABD'nin yardımlarına bağımlıdır. Bölgenin ekonomik olarak kontrol altında tutulması ABD'nin bölgedeki çıkarlarını koruma adına çok önemlidir. 15.6 trilyon dolarlık GSYİH ile dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan ABD'nin (World Bank) en temel ihtiyacı enerjidir. Dünyanın kanıtlanmış petrol rezervlerinin yüzde 57'si ve kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinin yüzde 41'i Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde bulunmaktadır (World Bank, 2010).

5.5. Ekonomik Temeller

Ekonomisi enerjiye bağlı olan ABD'nin, bu bölgedeki enerjinin çıkarılmasını, taşınmasını ve güvenliğini şansa bırakma gibi bir lüksü bulunmamaktadır. Ortadoğu'da ki petrolün varlığı güç dengelerini değiştirebilecek niteliktedir. Süper güç olan ABD'nin Ortadoğu'daki enerjinin kontrol edilmesi diğer dünya devletleri ile ilişkilerini de etkileyecektir. Petrol fiyatlarının kontrolünde çok etkili bir konumda olan ABD, bu konumunu Rusya, İran gibi büyük ülkelere karşı kullanabilme potansiyeline sahiptir.

ABD, bölgede ülkelerinin ticaretine, mali yapılanma, sağlık, eğitim, sanayisine kadar müdahil olmak istemektedir. Bunu da IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar yardımıyla yapmaktadır. Bölgedeki ülkelere yüksek faizle kredi verip ekonomik olarak kendine bağlamaktadır. ABD idealist politikaların savunduğu işbirliğinden çok realist yaklaşımın savunduğu güç kavramına uygun düşen araçları kullanmaktadır. Bölgede ülkeleri serbest bırakıp bölgenin anarşist, düzensiz ve istikrarsız kalmasındansa ülkelerin kendi şekillendirdiği düzende yer almasını istemektedir.

Arap baharı sonucunda batı ile ilişkileri iyi olan diktatörlerin halk tarafından devrilmesini istemeyen ABD, aynı zamanda buralarda anarşi ortamı ve yönetim boşlukları oluşmasını da arzu etmemiştir. Oluşabilecek yönetim boşluğunun önemli bir riski de ABD'nin çıkarlarının tehdit eden radikal gurupların başa geçmesidir. Örneğin Mısır'da Mübarek'in devrilmesiyle Mursi'nin yönetime gelmesi engellenmeyerek bölge için daha da kötü olan kaos ve ülkenin iç karışıklığa sürüklenmesine izin verilmemeye çalışılmıştır. Bir karışıklık durumunda Süveyş Kanalı gibi ticaret yollarının güvenliği ve İsrail'in güvenliği tehlikeye girebilirdi. Ticaret ve enerji geçiş yolları üzerinde olan Bahreyn, Yemen, Mısır, Yemen, Libya ve Suriye gibi ülkelerde ortaya çıkan karışıklıklar, iç çatışmalar ABD'yi yeni politikalar yapmaya yönlendirmiştir.

İdealist politikalarıyla siyasi İslam'ı kontrol altında tutmak isteyen ABD, kendi değerlerini dünyaya ihraç etmeyi hedeflemektedir. Kendi demokrasi, batı değerlerini, eğitim, adalet ve ekonomik sistemini dünyaya yaymaya çalışmaktadır. Her geçen gün daha da ülkelerin karşılıklı bağımlı hale geldiği dünyada, bir ülkede yaşanan kriz tüm dünyayı etkileyebilmektedir. Arap baharı ile ortaya çıkan karışıklıklar tüm dünyayı ekonomik, siyasi, sosyal yönden etkilemiştir. Çıkar merkezli hareket eden ABD, Libya'da enerji yollarının tehlikeye girmesiyle bu ülkeye müdahale ederken, Suriye'de binlerce insanın ölmesiyle devam eden sürece herhangi bir müdahalede bulunmakta geç kalmıştır.

5.6. Arap Baharında ABD Çıkar ve Değerleri

Dünya bankası verilerine göre yaklaşık bir milyon üç yüz bin nüfusu olan, Basra Körfezi'nde 35 adadan oluşan, Ortadoğu siyasetinde Sünni-Şii ayrımının tam ortasında bulunan Bahreyn, bölgede kendisini Sünni İslam'ın savunucusu olarak gören Suudi Arabistan ile kendisini Şii İslam'ın savunucusu olarak gören İran'ın başını çektiği rekabetin ortasında bulmuştur. Bahreyn, ABD'nin Ortadoğu'daki deniz kuvvetlerinin (ABD Deniz Kuvvetleri Merkez Komutanlığı ile ABD 5. Filosu) konuşlandığı, Afganistan ve Irak operasyonlarını destekleyen, terörizmle mücadelede destek veren sadık bir müttefikidir (Doran ve Shaikh, 2011:193). ABD ile Bahreyn'in ekonomik ve ticari ilişkileri bulunmaktadır. İki ülke arasında 2006 yılında imzalanan serbest ticaret antlaşması körfez ülkeleri arasında ilk defa Bahreyn ile imzalanmıştır (DEİK, 2011).

Bahreyn'de Sünni rejimin devrilmesi durumunda ABD bu desteği kaybedebileceği gibi, Şiiilerin yönetime gelmesiyle İran büyük bir avantaj elde edebilirdi. Dolayısıyla Bahreyn'deki Sünni rejimi hedef alan ayaklanmalar bölgedeki ABD'nin çıkarları açısından büyük risk oluşturmaktadır. Bu nedenle Washington, ayaklanmaların daha da şiddetlenmemesi ve yönetim ile Şiiiler arasındaki gerilimin düşürülmesi için büyük çaba sarf etmiştir (Warrick, 2011). Ülke içi karışıklığın artmasıyla Suudi Arabistan'ın askeri müdahalesi olmuştur. Yönetim değişikliği isteğinin askeri güçle bastırıldığı Bahreyn'de geçici olarak bir barış ortamı sağlansa da, bu barış ortamının ne kadar uzun soluklu olabileceği tahmin edilememekle birlikte, kısa vadede istikrar ve kalkınmanın mümkün olamayacağı tahmin edilmektedir. ABD'nin, Suudi Arabistan'ın Bahreyn'e müdahalesine vermiş olduğu destekle; ABD'nin çıkarlarının değerlere önceliğini görmektedir.

Yemen, Suudi Arabistan ve Somali ile komşu olması nedeniyle, enerji kaynaklarına ulaşım ve terörizmle mücadele gibi ABD'nin çıkarları açısından büyük önem arz eden hayati bir ülkedir. El-Kaide'nin en güçlü olduğu ve konuşlandığı merkezlerden biri olan Yemen, özellikle bu örgüte karşı ABD'nin insansız hava araçları ile operasyonlar düzenlemesine izin vererek, Washington'un terörizme karşı yürüttüğü mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Yemen eski lideri Ali Abdullah Salih, bu desteğin karşılığında Washington'dan önemli oranda askeri yardım almıştır (Sohlman, 2011: 239).

ABD, ayaklanmalar sonucunda Ali Abdullah Salih'in yönetimden düşmesi durumunda dost olmayan bir yönetimin başa geleceği ya da ülkede anarşinin hâkim olacağı, her iki olasılığın da Washington'un terörizmle mücadelede Yemen'in desteğini kaybetmesiyle sonuçlanacağı ve El-Kaide'nin Arap Yarımadasındaki kolunu güçlendireceği endişesine kapılmıştır (North, 2011).

Olayların büyümesiyle Salih istifa etmiş ve yerine devlet başkan yardımcısı Abd Rabbuh Mansur al-Hadi gelmiştir. Stratejik önemi büyük olan Yemen'de, İran destekli Husiler'in al-Hadi yönetimini istemeyerek darbe yapması, ABD'nin tam desteğini alan Suudi Arabistan'ın Husilere doğrudan askeri müdahalesine neden olmuştur. Gerilen ilişkiler ile birlikte, bölgenin her gün yeni bir gelişmeye gebe olduğu bölgede, Rusya ile çok iyi ilişkileri olan İran ve ABD ile stratejik işbirliği olan Suudi Arabistan zaman zaman karşı karşıya gelebilmektedir.

Birleşmiş Milletler 'in müdahale konusunda üzerinde anlaştığı tek ülke Libya'dır. Arap Baharı'nın Libya'ya da sıçraması sonrası yapılan gösterilerle beraber, aşiretlerin ve Batının da vermiş olduğu destekle halk ayaklanmış ve 42 yıllık iktidarının ardından Kaddafi bir iç savaş sonucu iktidarı

bırakmak zorunda kalmıştır. Kaddafi sonuna kadar dirense de batının desteğini alan muhalefetin organize olması sonucunda devrilmiştir.

Batının Arap Baharı'ndaki çifte standardının en iyi örneği Libya'dır. Çıkarları söz konusu olan Batı, Libya'da müdahil olarak aktif davranmıştır. Libya'nın kontrol altına alınmasıyla beraber Kaddafi'nin petrolden elde ettiği gelirleri Batı karşıtı guruplara aktarmasının da yolu kapatılmıştır. Kaddafi sonrası yönetim problemi yıllar geçmesine rağmen çözülememiştir. Bunun en büyük nedeni ülkede birden fazla aşiretin etkili olmasıdır. Bir aşiretin diğer aşiretler üzerinde üstünlük kuramaması durumunda ülke yönetiminin istikrara kavuşması beklenmemelidir.

ABD'nin Ortadoğu'daki bir eyaleti gibi olan Ürdün, Arap Baharı sürecinde sosyal, siyasi ve ekonomik yönden olumsuz etkilenen diğer bir ülkedir. Arap Baharı'nın etkisiyle birçok gösterinin düzenlendiği Ürdün'de, Kral'ın ekonomik ve siyasi alanlarda verdiği imtiyazlar halkı yatıştırılmıştır. Halkın öfkelerini daha çok hükümete yönlendiren Kral, hükümette değişiklik yaparak halkı sakinleştirmiştir. Özellikle ABD'nin büyük bir paya sahip olduğu dış yardımlarla yaşayan Ürdün, Arap Baharı'nın getirmiş olduğu bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle yüz binlerce insan, Ürdün sınırına akın etmiştir. Sınırlardaki göçmenlerin siyasi ve ekonomik maliyeti bu ülke için çok maliyetli olmuştur. Kral'ın Ortadoğu barış sürecinde oynadığı rolün yanı sıra, İsrail ve Batı ile olan ilişkilerinin de iyi olması, dış destek görmesini sağlamıştır.

5.7. ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Mısır ve Suriye Üzerinden Değerlendirilmesi

5.7.1. Mısır

Tunus'taki ayaklanmalar, öngörülmeleyen bir gelişme olması nedeniyle ABD'nin yeterince dikkatini çekmemiştir. Ancak olaylar Mısır'a sıçrayınca kaygılar başlamıştır. ABD için Mübarek yönetimine karşı başlayan ayaklanmada protestoculara destek vermek kolay alınabilecek bir karar olmamıştır. Zira ABD'nin Ortadoğu'daki en yakın müttefiklerinden biri olan Mısır, İran karşıtı ittifaka Suudi Arabistan ile birlikte öncülük yapan bir pozisyona sahiptir. Ayrıca ABD'deki Yahudi lobisi de Mübarek'in görevde kalmasının sağlanması için büyük çaba sarf etmiştir. Nitekim Mısır, İsrail ile barış imzalamış bir Arap ülkesi olarak ve Hamas'a karşı uygulanan politikalara ve İsrail'in Gazze ablukasına destek vermekteydi. Bunların yanı sıra, Mısır'da yaşananların bölgedeki diğer ABD'nin müttefiki ülkelere de yayılma ihtimali bulunmaktaydı (Marshall, 2011). ABD'nin Mısır devriminde aleni bir etkisinin gözükmemesinin bir nedenini de içinde bulunduğu ekonomik koşullara bağlamak mümkündür.

ABD'nin Mısır'a 1948-2011 yıllar arasındaki yaptığı yardım miktarı 71.6 milyar dolardır. Her yıl aynı ve nakdi yardım yapmaktadır (Sharp, 2013). ABD'nin Mısır ile ilişkilerini daha çok ordu üzerinde yürüttüğünü görebiliriz. Devrim sırasında etkisiz kalan ABD'nin devrim sonrası Mısır'ı yönlendirmeye çalıştığı görülmüş ve buda büyük oranda ordu üzerinden olmuştur. Mübarek sonrası yönetimi ele alan Yüksek Askeri Konsey seçimlere kadar ülkeyi idare etmiştir. İçteki çoğu kurumun, bürokrasinin, ordunun ve dış dünyanın desteğinden yoksun olarak başa gelen Muhammed Mursi, yaptığı yönetim hataları ve imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle Mısır'ın yıllardır kronikleşen problemlerine çözüm getirememesiyle muhalefetin çok ciddi protestolarıyla karşı karşıya kalmıştır. Mısır Ordusu yılların birikmiş problemlerine karşı halkın öfkelerini Mursi yönetimine yönlendirmiştir. Mursi'ye çok kısa zaman ve kısıtlı imkanlar verilerek, halk karşındaki durumu kötüleştirilmiştir.

Problemlerin büyüklüğü ve imkanın kısıtlı olmasıyla köşeye sıkışan Mursi darbeye karşı karşıya kalmıştır. 2011- 2013 arasında bir devrim ve bir darbe yaşayan Mısır'da binlerce insan ölmüştür. Her zaman dış politikasında demokrasiye vurgu yapan ABD, Mısır tarihinde ilk kez halkın seçimiyle başa gelmiş Mısır Cumhurbaşkanı'nın yönetimden alınmasına ses çıkarmayarak ve el altından destek vererek taraf olmuştur. ABD, 2013 yılında Genelkurmay Başkanı Abdülfettah el-Sisi'nin yönetime el koymasına darbe dememiş, Sisi'nin Mısır'da demokratik bir ortam inşa ettiğini söylemiştir. Mısır'da ki barışçıl gösterilerde ölen binlerce insan karşısında, çiğnenen insan hakları ve hukuk karşısında, halkın seçtiği Cumhurbaşkanı Mursi'nin görevden alınması ve halkın iradesinin yok

sayılması karşısında, ABD sessizliğini koruyarak darbeye destek vermiştir. Darbe sonrası, Mursi döneminde kesilen yardımlar doğrudan ve dolaylı olarak yeniden yapılmaya başlanmıştır. Suudi Arabistan Kralı Abdullah, darbe sonrası Sisi'yi tebrik etmiş, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt ile birlikte 12 Milyar dolarlık yardım sözü vermiştir. ABD, darbeyi destekleyen Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, İsrail'in oluşturduğu gurupta kalmıştır. Mısır'da ki darbenin karşısında ki tarafta ise, Türkiye, Katar ve Libya'dan oluşan grup yer almıştır. 2009'da Obama Kahire'de ki konuşmasında, bütün seçilmiş hükümetlerin yanındayız ve arkasındayız derken; aradan dört yıl geçmesine rağmen seçilmiş hükümetin bir darbeyle yıkılmasına, ABD'nin ve İsrail'in çıkarları doğrultusunda sessiz kalmıştır. Abdülfettah el Sisi'nin politikalarına genel olarak bakıldığında ise, Hüsnü Mübarek dönemi politikalarının devamı olarak görülmektedir. Müslüman Kardeşler üzerinde baskısını artıran Sisi, daha fazla askeri politikalara yönelmiştir.

5.7.2. Suriye

ABD'nin Suriye ile olan ilişkileri son yarım asırda genellikle gergin bir tutum izlemiştir. Arap-İsrail çatışmalarında ABD'nin her zaman açıktan İsrail'i desteklemesi, Şam'ın ise dış politikasını İsrail karşıtlığına odaklaması, Suriye'yi dolaylı olarak ABD'nin de düşmanı haline getirmiştir. Diğer taraftan Soğuk Savaş dönemindeki ABD-Rusya kutuplaşmasında da Suriye, Sovyet tarafının Ortadoğu'daki en güçlü müttefiklerinden biri olmuştur. İran devrimi sonrasında da Suriye İran'ın en sadık ve en yakın Arap müttefiki haline gelmiştir. Uzun süre Lübnan'ı da kendi denetimi altına alan Suriye, ABD tarafından bölgede terörizmi destekleyen bir eşkıya devlet olarak tanımlanır hale gelmiştir. 2003 yılındaki Irak işgaline karşı çıkan Suriye'yi zamanın ABD Başkanı Bush "şer eksenli" ülkelerinden biri olarak tanımlamış ve açıktan askeri müdahale ile tehdit etmiştir. 2005 yılında Lübnan Başbakanı Hariri'nin öldürülmesinden Şam yönetimi sorumlu tutulmuş ve ABD-Suriye diplomatik ilişkileri tamamen kesilmiştir.

Suriye'deki iç karışıklık ABD açısından hem olumlu hem de olumsuz sonuçlara yol açabileceği için, Washington politikasını belirlemekte oldukça zorlanmıştır. Ayaklanmalar sonucunda gerçekleşecek rejim değişikliği halinde Sünni bir yönetim başa gelirse Hamas'a desteği kesebilir, Suriye-İran ilişkileri olumsuz etkilenebilir, böylece bölgede güç kaybeden Tahran'ın Lübnan'a ve İsrail-Filistin sorununa müdahalesi zorlaşabilirdi. Ancak Hizbullah bu durumu fırsat olarak kullanarak Lübnan'daki kontrolünü sıkılaştırabilir ve statükoyu değiştirebilirdi. Ayrıca Esad'ın devrilmesinden sonra yerine gelecek Sünni rejimin daha radikal nitelikte olması durumunda Suriye, Irak'taki Şii yönetim ve İsrail ile gerilim yaşayabilme ihtimalide düşünülmüştür (Miller, 2011).

Suriye ve İran sorunu ABD için birbirinden bağımsız konular değildir. Obama yönetiminin güvenlik elitleri, Ortadoğu'daki temel amaçları olan İran'ın gücünün zayıflatılması için Suriye'nin İran'dan kurtarılması gerektiğini iyi bilmektedirler. Şam'ın demokrasi cephesine katılması durumunda, İran'ın Lübnan'a kadar uzanan bölgedeki gücünde ciddi bir kırılma beklenmelidir. Bu nedenle 2012 başından beri İran'a yönelik artan ABD, AB ve İsrail'in baskısı İran'ın nükleer bomba üretmesini engellemek kadar, İran'ın Suriye'ye yönelik desteğini kesmeyi de amaçlamaktadır. Ancak her iki konuda da ABD'nin karşısına en büyük engel olarak BM Güvenlik Konseyi'ndeki Rusya ve Çin'in ikili vetosu çıkmaktadır. Suriye'ye yönelik silah ambargosunu da içeren ve ABD, AB ve Arap Birliği'nce hazırlanan karar tasarılarının iki kez reddedilmesi üzerine, ABD ve AB, Arap Birliği ile birlikte alternatif platformlar geliştirme çabasına girişmiştir (Akgün, 2012: 10). Ancak İran'ın Suriye'yi kırmızı çizgi görmesi ve bu ülkede açıkça Esad'tan yana tavır koyması, ABD'nin Ortadoğu politikalarını yeniden gözden geçirmesine yol açmıştır.

ABD yönetiminin çağrısı da pek çok kesimi tatmin etmemiştir. Tunus'ta ve Mısır'da demokratik değişimi destekleme konusunda isteksiz olmakla ve Libya'da da askeri müdahale seçeneğini ancak Kaddafi güçleri muhaliflerin kalesi olan Bingazi kapılarına dayanınca gündeme almakla eleştirilen Obama, bu sefer de Suriye'deki ayaklanma karşısında bir vizyona sahip olmamakla, yaşanan gelişmelere anlık tepkiler vermeye yönelik geçici politikalar izlemekle eleştirilmiştir. Bu görüşe göre, Esad'ın görevi bırakmasının istenmesi önemli bir adım olmasına rağmen, Suriye'de şiddetin nasıl

sona erdirileceğine ve halkın taleplerinin nasıl hayata geçirileceğine ilişkin bir yol haritasının ortaya konmaması büyük bir eksiklik (Shadi, 2011). Halihazırda Suriye de yaşanan iç savaş bir insanlık trajedisine dönüşmüştür. Evlerinden göçen milyonlar ve hayatını kaybeden binlerce insan ile birlikte geriye harabe bir ülke kalmıştır. Rusya, İran ve Çin üçlüsünün Suriye sorunundaki ittifakları, ABD ve müttefiklerinin ittifaklarından daha etkin çıkmıştır. Her iki gurubunda çıkar ve güç çatışmaları noktasındaki ittifakları ve ayrılıkları Suriye'nin harabeye dönmesine neden olmuştur.

İç savaş öncesi 22 milyon nüfusu olan Suriye'de, savaş sonrası 6.1 milyon insan yerinden olmuş ve 5.6 milyon ise mülteci durumuna düşmüştür. Almanya'ya 525.262 kişi, Fransa'ya 20.348 kişi, Avusturya'ya 51.231 kişi, Macaristan'a ise 77.256 kişi iltica başvurusunda bulunmuştur. Türkiye'de kayıt altına alınan Suriyeli sayısı 3.540.648 kişi, Lübnan'da 995.512, Irak'ta 247.379 kişi, Ürdün'de 657.628 ve Mısır'da 127.414 kişi olmuştur (BBC, 2018). Suriye iç savaşı hem bölge ülkelerinin güvenliğini etkilemiş hem de başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere uluslararası sistemi derinden sarsmıştır.

6. SONUÇ

Çalışmada geçen realizm, idealizm, yumuşak güç kullanımı ile birlikte tüm ABD dış politikaları incelendiğinde, ulusal çıkarların odağında olan "güç dengelerini elinde bulundurmak" unsurunun ön planda olduğu görülmüştür. ABD'nin bölgeyi şekillendirmeye yönelik ekonomik, siyasi ve sosyal çabaları bölgenin dinamikleri gözardı edildiğinden başarısız olmakla birlikte, bölge kaosa sürüklenmiştir. Bunun en büyük örnekleri; Irak, Suriye ve Afganistan'da yaşanmış ve yaşanmaktadır.

ABD; Suudi Arabistan, Bahreyn gibi ülkelerde rejimleri destekler mahiyette dış politikalar izlerken, Kuzey Afrika ülkeleri ve çekirdek Ortadoğu ülkesi olan Suriye de ise rejimleri sert bir dille eleştiren politikalar takip etmektedir. Rejimlerini desteklediği ülkelerdeki yönetimlerle ilişkileri kendi ulusal çıkarları doğrultusundadır. Arap Baharı'nın bölgeyi etkileyip hasta etmesini hiçte istememektedir. Bu bağlamda Libya, Mısır ve son zamanlarda özellikle Suriye'deki realist çizgisinin arka planında bu ülkelerdeki etkinliğini artırma çabaları bulunmaktadır.

ABD'nin günümüzde, Ortadoğu'ya enerji yönünden kırk yada elli yıl öncesine göre daha fazla önem verdiği görülmektedir. 11 Eylül ve Arap Baharı göstermiştir ki, Ortadoğu'ya demokrasi getirmek, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi idealist değerlerini pazarlayıp zorla dayatmak ve çıkarları, güvenliği için Ortadoğu'yu istediği gibi dizayn etmek bölge ülkelerince kabul görmemiştir. ABD'nin terörle mücadele kapsamında, çıkarına uyan gruplara özgürlük savaşçısı, uymayanlarada terörist grup olarak kodlaması, kendi değerleriyle fazlasıyla çelişmiştir. İdealist değerleri yeterince kabul görmeyen ABD'nin çıkarlarını koruyabilmesi için yeni politikalara ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Obama yönetiminin dış politikada daha çok diplomasiye yer verdiği yeni yönetim anlayışının arka planında; dünya genelinde sürdürülen politikaların artan ekonomik, siyasi ve askeri maliyetlerinin diğer ülkelerle paylaşılmak istenmesi yatmaktadır. Bunun en somut örneği, Libya müdahalesinde geri planda kalıp Fransa ve İngiltere gibi devletleri önplana çıkarmasıdır. Suriye'de yönetim değişikliği isteyen ve İsrail'in güvenliğine çok önem veren ABD, kimyasal silahları yok edeceğini söyleyen Esad yönetimine teşekkür ederek politikalarının ne kadar değişken olduğunu da göstermiştir.

Trump'ın başkanlığı döneminde aldığı Kudüs kararı, Suriye İç Savaşı'nda verdiği kararlar, aldığı ticaret ile ilgili kararlar, mülteci politikaları, ABD'yi dünyada yalnızlaştırırken, Ortadoğu bölgesini de daha çok istikrarsızlaştırmıştır. Trump'ın almış olduğu dış politika kararları uluslararası sistemdeki gerginliği daha da artırmıştır. ABD ile Rusya ve Çin arasındaki ekonomik, siyasi ve askeri anlaşmazlıklar daha da uluslararası sistemi olumsuz etkiler hale gelmiştir. Sıcak çatışmadan çekinen bu büyük güçler arasındaki rekabetin şiddeti her geçen gün farklı alanlarda çeşitlenerek artacaktır.

Arap Baharı'nın başlangıcında, büyük devletlerin çok sessiz kaldığı eleştirisi getirilmesine rağmen zaman içerisinde ABD, Rusya, Fransa, İngiltere gibi devletler etkinliğini göstermiştir. Özellikle Mısır'da Batı'nın istediği yönetimin tekrar başa gelmesi, Suriye'de ise Rusya'nın ağırlığını

hissettirmiş olması dikkati çekmiştir. Rusya'nın Suriye'ye Batı'nın müdahalesini önlemesi aynı zamanda Libya'daki müdahalenin de bir nevi rövanş niteliğinde olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Uzun zamandır dillendirilen Çok Kutuplu dünyaya dönüş analizi, Rusya'nın özellikle Suriye'deki başarısıyla Tek Kutuplu dünyadan çok kutuplu dünyaya geçişin bir kanıtı olarak algılanmıştır. Bununla birlikte Ukrayna Krizi, NATO tartışması ve Suriye'deki durum Rusya'nın ağırlığının daha da arttığı bir dünyayı göstermektedir.

Arap Baharı sürecinde yapılan hukuk ihlalleri, İnsan hakları ihlalleri, dünyada çok sesliliğin ve çok taraflılığın artması ve güç dengelerinin değişmesiyle, Birleşmiş Milletler'in yapısı ve misyonu da sorgulanmaya başlanmıştır. ABD ve Batı'nın hegemonyası altında görülen Birleşmiş Milletler, özellikle gelişmekte olan devletler tarafından daha yüksek seslerle Birleşmiş Milletler yapısının değişmesi veya yeni bir oluşuma gidilmesi gerektiği dillendirilmiştir.

ABD'nin hegemonyasının tüm dünyada zayıfladığı ve güç kaymalarının yaşandığı dünyada, ABD'nin Ortadoğuda etkinliği azalmaktadır. Tarihte hegemon gücün karşına yeni güçler çıktığında, o hegemon gücün çok hızlı bir şekilde etkisini kaybettiği ve ortadan kalkarak tarih sayfalarında yer aldığını görmekteyiz. ABD'nin Ortadoğu politikalarına bakıldığında, ABD etkisinin Ortadoğu'daki varlığının zayıfladığı görülmektedir. Bu durum bölgedeki güç boşluğunu derinleştirecek ve bölgedeki istikrarsızlık artacaktır. ABD'nin ürettiği politikaların başarısı ise bu oranda azalacaktır.

Arap Baharı'yla birlikte ortaya çıkan demokratikleşme beklentisi istenilen seviyede ve düzeyde olmamakla birlikte, yıllardır yönetimde olan Zeynel Abidin, Salih, Mübarek, Kaddafi gibi liderler devrilmiş, hükümet yada yöneticiler değişmiş ama Batı'nın çıkarlarını etkileyecek düzeyde siyasi sistemlerde bir değişiklik olmamıştır. İnsan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, serbest ekonomi, güvenlik gibi beklentiler karşılanmadığı gibi; Arap Baharı ekonomik, sosyal ve siyasi olarak bölgeyi geri götürmüştür. Bütün bu örnekler ve yaşanan dış politika tercihleri göstermektedir ki, ABD özellikle çıkarlarının gerektirdiği durumda realist araçlara, idealist araçlardan çok daha baskın bir şekilde yer vermektedir. Bu durumun gelecekte de aynen devam etmesi güçlü bir ihtimaldir.

KAYNAKÇA

- ACHCAR, G. (2011). "Syria: Militarization, Military Intervantion and the Absence of Strategy", <http://english.al-akhbar.com/content/syria-militarization-military-intervention-and-absence-strategy>.
- AKBAŞ, Z. (2011). "ABD'nin Orta Doğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Orta Doğu'da Güç Mücadelesi". History Studies, (ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı), 2011, s. 1-18
- AKGÜN, B. (2012). "ABD'nin Suriye Politikası", içinde Birol Akgün (der), Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler: Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, SDE Analiz, Haziran 2012, s. 10– 16, www.sde.org.tr/userfiles/file/suriye%20analiz.pdf
- ALWIS, A. (2011). "U.S. Stands to Gain Much From Intervantion in Syria", Highlander News, www.highlandernews.org/opinions
- ARI, T. (2012). Uluslararası İlişkiler Teorileri; Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- ATEŞ, D. (2009). "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm/ Realizm Tartışması ve Disiplinin Özerkliği", Doğuş Üniversitesi Dergisi, C. 10, S.1, s. 11-25.
- AYDIN, M. (2004). "Uluslararası İlişkilerin 'Gerçekçi' Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği, Uluslararası İlişkiler Dergisi, C. 1, S. 1, s. 33-60.
- AYDINTAN, E. (2007). "ABD İncelemeleri, Amerikan Askeri Üsleri", 21.Yüzyıl Dergisi, s. 85-106
- BATUR, K. (2011). "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği ve Uluslararası Hukuk", Yönetim Bilimleri Dergisi, C. 9, S. 1, s. 117-134

- BAYLIS, J. (2008). “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Uluslararası İlişkiler, C. 5, S. 18, s. 69- 85.
- ÇAKMAK, C. (2008). Bush'un Dış Politikası ve Büyük Ortadoğu Projesi, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, İstanbul.
- ÇOMAK, H. ve C. SANCAKTAR (2013). Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar, BETA Basım Yayım, İstanbul.
- DEMİR, S. (2012). “Küresel Güvenlik Ortamının Analizi: Riskler, Aktörler, Beklentiler, Tedbirler”, içinde Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efeğil (der), Türk Dış Politikasında Güvenlik Arayışları, Barış Yayınları, Ankara, s. 31- 65.
- Dış İlişkiler Kurulu (DEİK) (2010), Bahreyn Ülke Bülteni Ocak 2011, <http://www.akbank.com/doc/deik/bahreyn-2010.pdf>
- DORAN, M. S. ve S. SHAIKH, (2011). “Bahrain: Island of Troubles” içinde Kenneth M. Pollack et al., (der.) The Arab Awakening: America and the Transformation of the Middle East, Brookings Institution Press, Washington D.C.
- DURAN, B. (2015). “Stratejik Sabır ve Yalnız Kurtların Cinneti”, Sabah Gazetesi, 13 Şubat 2015.
- ELBİR, Hazel Çağan (Şubat 2017). ABD- MEKSİKA Sınırına Duvar Ören Trump'ı Eleştiren AB'nin Çelişki Durumu, Avrasya İncelemeleri Merkezi, Avim Yorum, No: 2017/21.
- EVANS, G. ve J. NEWNHAM (2007). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul.
- FILKINS, D. (2011). “Letter From Yemen: After the Uprising”, The New Yorker, <http://www.newyorker.com/magazine/2011/04/11/after-the-uprising>.
- Grafiklerle: Suriye'de 8. yılına giren savaş, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43414137>, 30.06.2018
- KARABULUT, B. (2007). “Uluslararası Yaptırımların Hukuksal Bir Analizi”, Uluslararası Hukuk ve Politika, C. 3, S. 12, s. 15-40.
- MARSHALL, A. G. (2011). America's Strategic Repression of the 'Arab Awakening', Global Research, <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va &aid=2315> “America's Strategic Repression of the 'Arab Awakening””, Global Research, 9 Şubat 2011, <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va &aid=23159>, 7.08.20119
- MILLER, A. D. (2011), “Obama's Conflicting Policies on Syria”, Politico <http://www.politico.com/news/stories/0411/53758.html>, (26 Nisan 2011).
- NORTH, A. (2011). “What Is The Differences Between Libya And Yeman Or Bahrain?”, BBC News, 19 Mart 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-12792637>, 07.08.2011
- ÖZDEMİR, H. (2008). “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 63, S. 3, s. 113-144.
- ÖZTÜRK, T. E. (2011). ABD'nin "Yumuşak Güç" Kullanımı: Barack Obama İmajı Üzerinden ABD'nin Dış Politikasının Yeniden İnşası, Türk Asya stratejik araştırmalar Merkezi Yayınları, 1 (3), 1-13
- PİRİNÇÇİ, F. (2014). “Arap Baharı'nın Ortadoğu'daki Savunma Harcamalarına ve Silahlanmaya Etkisi”, Orta Doğu Analiz, C. 6, S. 63, s. 16-19
- SHADI, H. (2011). “In Middle East Speech: Where was Obama's Passion, Purpose, Plan” Brookings Institute, 19 Mayıs 2011, http://www.brookings.edu/opinions/2011/0519_obama_middle_east hamld.anpx

- SHARP, J. M., (2013). "Egypt: Background and U.S. Relations", Congressional Research Service, 27 Haziran 2013, <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33003.pdf>, 27.08.2013
- SOHLMAN, E. (2011). "Yemen Fractures on the brink of civil war as Al-Qaeda gains ground", American Foreign Policy Interest, 33 (5), s. 236-240.
- U.S. Department Of State, Country Policies and Embargoes (2018), http://pmddtc.state.gov/embargoed_countries/index.html
- URAL, A. (2009). "ABD'nin Enerji Hakimiyeti Teorisi Ve Büyük Ortadoğu Projesi", Akademik Ortadoğu, 3 (2), 131-147
- UZUN, Ö. S. (2013). "İran'a Ekonomik Yaptırımlar: Kırılganlaşan Nükleer Program mı Hükümet mi?", Ortadoğu Analiz, C. 5, S. 54, s. 62- 70.
- WARRIC, J. (2011). "Bahrain Unrest: U.S. Lobbying Effort Preceded Easing of Crackdown Protesters", The Washington Post, 20 Şubat 2011.
- World Bank (2013). <http://data.worldbank.org/country/united-states>
- World Bank (2013a), <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/0,,contentMDK:22307440~pagePK:146736~piPK:146830~theSitePK:256299,00.html>
- YILMAZ, S. (2008). "Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi", Stratejik Araştırmalar Dergisi, C.1, S. 1, s. 27- 65